

På uppdrag av Örebro läns Folkminneskommitté
har denna samling folkminnen från Närke av mig uppteck-
nats under sommarferierna år 1924.

Lund i april 1925.

Fil. Kand. e.o. Amanuens

Ankefru Sofia Larsson i Hidingsta, Hardemo socken
född den 15 maj 1841 i samma by, varest hon alltid levat,
meddelade en stor del av min samling för 1923. Den min-
nesgoda fortsätter.

S t o g u b b e

hade de förr i tiden. Det var, när de började lägga in
sädeskärvarna i loggolvet. Den första "neken" (kärven)
kröktes, och under den ställdes en flaska brännvin på
golvet. Så lades all säden över, så att stogubben kom
allra underst. När man så under vintern hade tröskat
allt, så kom man ned till stogubben, och då blev det
kalas.

(Stogubben hade man även i norra Östergötland, men
där kunde man även lägga ned en ost jämte brännvin i
sädesbingen. G. O.)

T r ö s k n i n g.

Förr i världen fick de tröska med slaga. Här kal-
lades de karlar, som gingo omkring och tröskade hos bön-
derna, för "spannatröskare", emedan de skulle ha vissa
spann säd för sitt besvär.

Tunshall är ett berg söderut. i Hardemo. Förr ska där ha bott jättar och troll, och man har sett ingångar i berget liksom dörrar, och ett skogsrå har man sett där.

En gång red en karl förbi Tunshall. Då kom en kvinna ut ur berget med en bägare, som det var gift i, fast inte mannen visste om det. Men innan han hann dricka, så kom det en annan kvinna och skrek, att mannen skulle kasta ut, vad som var i bägaren över länden på hästen. Han gjorde så, och då en enda droppe kom på länden på hästen, så gick allt håret av där, så nog var det något skarpt i. Mannen undkom alltså lyckligt. Men det blev den första kvinnan arg på och skrek åt den andra: "Va gjorde du då där för?" Men den andra gav till svar: "Jo, du tog tre kättlar (kittlar) öl från Gertrud i Hingsta (Hidingsta), och då fick ja inget å."

Bägarn ska de ha haft sen länge i Kumla kyrka, dit mannen sålde den.

Dödsvarsel.

En gunna i Berga by drogs mä dö'n. En son till henne gick en kväll därifrån till Hidingsta att hämta en

"repstickebunt" (tändstickebunt) På återvägen till Berga såg han "e likförsel", och snart därefter vart gumman dö.

Örättfärdiga lantmätare.

fick gå efter döden och dra med sina kedjor och stickor, har jag hört.

Tungt lik.

En från Norrby i Hardemo fick slag och dog vid Sanna. När de skulle köra honom till graven, vart han så tung, så att hästarna knappt kunde rå med honom utan drogo, så de voro så svetta. Då stog nog inte rätt till med den döde.

Klockornas tal.

När en man begravde sin hustru, så man att klockorna i kyrktornet ringde: "Ta dej en ann, ta dej en ann."

B r u d g r a n a r

satte man upp här i socknen vid gårdar, där brudföljet skulle åra fram till och från kyrkan. Det var barkade

granar med bara en liten barrsudd kvar uppe i "tuppen" av trädet. Även vid bröllopgården hade man brudgranar förstås. (Se saml. 1923: Bröllop)

T o m t a r

trodde de på, och jag har hört, att de satte ut mat i logen vid jul åt tomten, för att det skulle bli lycka.

Skydd mot troll.

När man får se skogsrå och annat troll, ska man läsa "Fader vår", så går det bort, och kan inte skada en.
(Om skogsrå se även samlingen får 1923)

V a r g a r.

Här på trakten var det gott om varg förr. När ja va liten hade Per Adels (lantbr. P.A. Eriksson i Hidingsta) farfar en fårkoja nere vid Fornbacken (Den backen ligger ett par hundra m. väster om Hidingsta Södergård. Om fornlämningar finnas där, kan nu ej avgöras, emedan sten i myckenhet hävts upp där vid odling av åkrarna) I den fårkojan bröt sig ett varglo in en natt och bet ihjäl alla fåren. Jag minns så väl, när de körde hem "dä döa fåralasset".

En annan gång gick då förbi en varg vid vårt svinhus en vinter.

Varggröpper att fånga de otäcka vargarna i hade man på flera håll i socken. Här i Hidingsta fanns två stycken västerut från L. E. Johanssons gård (den nordligaste i byn.) ner emot skogskanten. De äro fyllda nu, och där är åker. En varggrop var det i Södergårdens hage nära stället Rosensborg, men den är igenstenad. Ännu en grop fanns nära Hållaklippa (se saml. 1923 sid. 94)

S j ö h a m n

ska det ha varit förr i hagen utanför Rosensborg, och där är flera underliga stenrader, och de säger, det varit hus och ett utsiktstorn där. Sjön gick upp ända dit för länge sen, har jag hört, och för inte mer än en 30 år sen var det vatten om vintrarna där, så att man kunde åka skridskor ända till Hallsbergs kyrka, men nu är det torrlagt och odlat, där det förr var ängar i Kumla och Hallsbergsocknar.

En gammal stenväg

går från den där sjöhamnen bort emot Tälle och trak-

ten av Tunshall. Vägen synes inte överallt, men när dom
odlas träffas stenarna på. Den ska va utlagd, för att
trollen ska ha kunnat komma till Hidingsta.

- - - - -

F. d. lantbrukaren Per Adolf Eriksson i Hidingsta
meddelade följande öknamn på folket i "socknär" härom-
kring:

Hardemo kärvar

Kumla stutar (X)

Viby buskar l. vi-buskar

Halsbergs få

Kräcklinge täcklingar

Knistra män

Hackva korvar l. hackekorvar

(X) se saml. 1923 n:r 11.

- - - - -

Lantbrukare Anton Eriksson, Hidingsta i Hardemo 40
år gammal. meddelar: (född o. uppväxt i Julsta.)

B a r n b r ä n n a r e s t e n

är ett stort flyttblock, som ligger i gränsen mellan Hardemo, Kumla och Kräklinge, så att dessa tre socknar där stöta samman, nära invid stället Kilamossen (i Kumla). Stenen är omkr. 5 m. l. och 2 m. hög. Tyvärr har ett stycke av den blivit bortsprängt av en jordägare på Skoftesta i Kräklinge, som ville ta "sin del" i blocket till byggnadssten, men hindrades i sitt uppsåt, då han fått bort en bit av den. Vid marken å ena sidan finnes i stenen en ugnslignande fördjupning. Där skall en piga ha bränt upp sitt barn en gång. Därav namnet. Den kallas även Kilamäsesten efter stället Kilamossen.

F o g d e k ä r r e t

kallas ett stort kärr på Skyberga mark norr därom uppe i skogen. I det finnes en holme. Där ska ha varit ett hus i vilket en fogde bott. Därav namnet.

Barnbrännaresten.

se sid. 37.

Foto. G. Olsson 1924.

K l o c k a r e b r ä n n ä r .

Äro tvenne mindre vattensamlingar (som kunna torka ut under särskilt torra somrar). Den ena ligger på Vreta mark. Den andra ett stycke därifrån men i Kräklinge. Huru de fått sitt namn, visste inte Antön Eriksson.

Detta berättade han för mig under en färd uppe i skogen till dessa platser en söndag i juli månad 1924.

T o m t a r .

"Per Ers" i Skyberga hade tomtar påstod man. När A. E. var 10 år, tyckte han, att han såg en tomte, som gick på vägen och drog en buske efter sig men sprang sen in på åkern.

- - - - -

F.d. lantbrukaren Johan Johansson (svärfar till A. Eriksson) 72 år, som alltid bott i Hidingsta ^{Gårdens} och är född där, berättar.

V a r g a r.

På fulsta mark vid ett ställe, som heter Vargfallet, har funnits varggröpper, och jag tror de äro kvar ännu. Även på skyberga ägor skall ha varit 2 sådana gröpper samt likaledes vid Elgevad. De hade en påle i gröpperna och en anka fastbunden vid den. Ankan skulle snattra och locka vargen, som slapp ner i gropen, när han steg på det tunna ristäcke, som var lagt över. I gropen vid Elgevad ramlade en gång en bonde från Norrby ned. Då sa folk, att de fick en varg i gropen, och bonden föck i all sin tid heta Vargen och hans gård Varge-gården.

I far mins tid va "vargär" rätt vanliga, och man kunde se några stycken i flock även här vid Hidingsta (om dess varggröpper se 35)

På 50-talet sköt dom 2 vargar här i Hardemo. En sköts vid Berga, när han skulle ta en dö kalv, som de skulle fånga räv på. Den andre vargen sköts på Hults ägor.

De säger, att någon genom trolleri visat bort vargarna från våra trakter på 50 år, men sen ska de komma åter. Men vem det var, kommer jag inte ihåg, inte heller, när det var.

De påstår, att maran kan gå igenom ett litet hål i fönsterramen. Om man sätter en plugg i det hål, så kan man se, vem som går mara. Om en stryker henne över bröstet, så är hon luden.

E n S p å m a n.

Skalutannisse kalla de en gubbe, som egentligen gick och tog sig fram med att inget göra. Han låtsade, att han kunde trolle lite. Så rita han kors i smörkärnorna, när det inte ville bli smör, kors å treanglar även när korna va sjuka. Han spådde väder med. En gång sa han: "Nu får vi t^örrt lika länge s^äm vi hatt t^örrt förut".

Men andra dagen regna det. "Hur spådde du nu", sa de åt honom. "Ja då här va någe, som jag inte visste åv", svara han då.

- - - - -

Skomakaren N. E. Ros, Hidingsta, 65 år, född i
St. Mållösa, där fadern var soldat, men flyttade vid
unga år till Hardemo, mäter: ✓

Förr i tiden sjöng de en visa om skomakarna, och
den kunde de dansa till:

Dansa vill du, å dansa vill ja,
fast skorna, de äro sönder.
Å skicka dom igen
å skicka dem igen,
till skomakaren,
Men skomakarn bor i Skåne.
Men skick' dem inte dit,
han lagar sām en skit
å slår inte dit en enda pinne.
Från den drar han bar,
å beket har han kvar
å slår inte dit en enda pinne.

B e k ē n.

När jag va i skomakarlära, så skrämde de "skomakar-
pājkar" mā att de skulle få gå "bek-ēn" (beck-eden),
innan de vart några rīgtiga skomakare. Be, då skulle gå ✓

så till, att de skulle få sina byxor fullplockade med bekbitar, å sen skulle man tända eld på byxorna. Så skulle pojken få springa till ett vatten å få släckt elden. - Då va ju bara skåj, förstås, men påjkär va så rädda för "bek-en" säm för dö' en'

Å s k v i g g.

Hemma hos far och mor i ^{Stena} Mellösa ^{sin} hade de en åskvigg (stenyxa) liggande vid skorsten uppe på taket. Då trodde mor, att åskan inte skulle slå ner på knektastugå.

S p ö k e.

I

På Torshammarsbacken i Mellösa ska Tor ligga begravd under en stor sten. En gång skulle några ta och vräka undan stenen, för att se vad som var under. Men då de inte kunde tåga under arbete, så ramlade stenen ner igen.

Vid den backen brukade skjutsar stannas genom något trolltyg, som fanns där. Det var nog Tor, som spöka.

II

När Aron i Skogen (öster om Hidingsta) dog, så var det något spöke, som klände "blåvette" (blåmärke) på

farmor på axeln. Det skedde samma natt Aron dog, och farmor trodde fullt och fast, att det var Aron.

Tur i ladugården.

Härifrån Hardemo har jag hört att, män ett ladugårds-
hus vart byggt, så skulle man borra hål i tröskeln och
där släppa ned en levande orm och sen plugga igen hålet,
så ormen fick ligga och dö där. Då blev det tur med dju-
ren.

Även borde man spika upp döda hökar över ladugårds-
dörren, för då kom inget ont på djuren.

S k a t o r.

Att riva ned skatbo är inte bra, för då dör en ko,
och om en bara har en ko så dör den.

- - - - -

F.d. nämndemannen Lars Erik Johansson i Vreta f. d.
14 maj 1843 i Hidingsta (broder till änkan Sofia Larsson
i nämnda by se sid. meddelar:

kallades en väldig gammal tall, som stod vid landsvägen å byns mark, där en mindre väg tar av åt Norrgården. De sa, att de slagit in sjukdomar i den, och ingen vågade ta ikull tallen, för då troddes, att den skulle få alla sjukdomarna. De hade hackat mycket i stammen, och det låg ett stenröse omkring. Sedan den länge stått torr, var det en arbetare, som fällde den till slut. Då var tallen tyre (fet ved) alltihop. Arbetaren dog sen en 5 å 6 år efter. Rötterna ha sen brutits upp de med, och det är åker där nu. (Vreta tall nämnes i Bergstens beskrivning öfver Hardemo och Hackvad (1850). Man vågade inte hugga den, ty man trodde, att en ande bodde däri. Tallen var då omkring 300 år).

Prinsen å Prinsä.

I en stuga på Södergårdens mark här i Vreta (strax norr om gården), som var borta, när jag kom hit 1865, bodde en arbetare, som de kallade Prinsen. Se han fick det namnet, för att han alltid ville vara först i raden på alla slätterjänga. Så då kristne de om en. Käringa hans kalla de för Prinsa, och hon var så tokig, så hon

H ä s t k ö t t.

I min ungdom kunde ingen äta hästkött. Det gick inte an. Vi hade en häst, som skulle slaktas, å vi sa åt en Dalkvist, å han stack 'en vid örat "så han stalp". Han fick ta köttet, å det rökte han, å gav oss te smaka av "stekär". Så gick det an att äta av det.

Sockenboarnas öknamn.

Förr hade de öknamn på det folk som bodde i var socken. Se, det var väl mest utsocknes, som ga namnen. Ja har hört:

Hallsbergs kärtar, fñ i getter.

Askersunds småherrar.

Lerbäcks lergökar.

Hammars hammarskaft.

Tångeråsa tårter (tårtor)

Dessa senare fingo namnet av följande anledning.

Se, nästan hela Tångeråsa socken låg under Trystorps herrgård. Därav kom det sig, att bönderna o torparna där fingo vara mycket ute på körsior för herrgårdens räkning.

Som matsäck hade de då ofta bröd varpå lagts kokt sön-
derstött och stekt potatis. Detta kallades på skämt
"tångeråsatärte", och så fingo sockenboarna namnet.

S t j ä r n g å n g.

Jag var med å gick må stjärnan, när ja va hemma ve
Hidingsta. Ja va vis man, länsmän å kungens betjänt un-
der olika år. Vise männenas mössor va som vita nattmö-
ssor. Kungen å så "knektär" hade sina uniformer. Vi hade
en regel, att vi inte skulle suppa oss fulla. "Halla-
Hinrik" (fr. Ormesta, ej bonde) var judas, Lindberg
(regementsmusiker se sid.) blåste. Vi gingo genom
Hidingsta, Ormesta, Nälberg, Berga, Skogsberg å Källtorp.
Ja, det kunde nog hända vi hann till Joglunda med.
(Lilla Joglunda även kallat Nybygget ligger i Hardemo,
men stora J. ligger i Kumla socken) Judas han fick ta,
vad han tiggde ihop. Han va svärtad i synen och ville
kyssa alla flickor, å de kunde inte lätt komma undan,
för det var en skickliger en.

Före vår tid var det en äldre här som gick före oss,
när ja va mycke liten. Mi systers (Sofia L.) gubbe var
med, och en som hette Halldin från Ormesta.

De gick nog här i Vreta med, men ja tror inte då
va så vanlitt åt den här kanten på socknā.

H ä s t a r.

I min ungdom talte de om, att de skulle föra hästär
te rinnande vatten jul annandags morron. Då skulle de
bli kraftiga.

Tiggaregubben.

"Munkalöven" va en gubbe, som gick omkring å tigg-
de. Men han ville påstå, att han kunde trolle lite å
fördriva hex. (se min förra samling 10) Han gick i ladu-
gårdarna å rita å pyssla med kor å sådant. "Hattmakärn"
kalla de en tiggare, som hade trasor om fötterna å såg
ut som själva den.

"Boktryckärn" hette en annan, som gick å graverade
åt folk å tiggde.

"Kristin i fattigstuga" va en käring som tiggde.

Nödar, 67 å 68.

67 sådde ja råg den 8 aug. å då va nog tur, för sen
regnade då så hemskt, så de andra fick inte så någon

F. Häradshövdingen Karl Gustaf Larsson.

se sid. ⁵⁰~~48~~.

Foto. G. Olsson 1924.

gång. Men när ja sådde, så skrek min granne på mej: "Ja tror påjkajävel ä ute ä sår". Men nästa år så fick han igen då, när ja körde in min råg ä sa åt'en: "Ha ni inte kört in eran råg än". Då hade han ingen. Då koste rågen 32 kronor tunnan, och de fick äta havrebröd. Ja har e kvarts tunna te fordra än utå en torpare, men torparn ä dö ä torpet ä borta mä, så då gör ju inget.

- - - - -

F. Häradsdomaren Karl Gustaf Larsson i Ahlavi född den 20 juli 1828 besöktes under två dagar. Den gamle var vid förhållandevis god vigör men rätt dög och därför ej så meddelsam. Detta var sista tillfället, ty några månader därefter avled han, och därmed var Härads sockens älte innevånare borta - - - - -

I min krafts dagar var han en driftig lantbrukare och blev ganska förmögen. I det allmänns värv var han mycket använd inom socknen. Han tillhörde den släkt, varur mestadels nämndemän tagits. Hans fader var nämndeman. och flera av hans söner och andra släktingar ha haft

samma värdighet. (Jag torde senar få tillfälle att följa den släktens öden, vars medlemmar äro mycket talrika i Hardemo). Själv blev han ~~inte~~ häradsdomare och äldrades sedan på sitt Ahlavi, som han tillträdde 1856 och ej överlämnade till sin son förrän 1914.

Ahlavi gör ett intryck av gammal förnäm bondekultur. Bevis därför utgör bl. a. de gamla möbler samt bågare av gammalt silver, som gått i arv i släkten.

Undér den gården i Ahlavi, den sydligaste av de tre, brukas och äges även gården Hulne söder därom. Denna gård låg under Hagaberg i Viby men häradsdomarens morfar Per Nilsson på Broby, Också i Viby, köpte den. Dennes måg nämndemannen Lars Andersson (häradsdomarens fader) ägde 1/4 hem. i Ormesta men bytte bort det mot Södergården i Hidingsta (som min fader numera innehar). Sedan, år 1826, köpte han 1 hem. i Ahlavi och hade redan förut fått Hulne med sin hustru. 10 år efteråt köpte han även 1/4 hem. i Vreta. Han hade alltså 4 gårdar i Hardemo, vilka emellertid sedan spriddes på olika arvingar.

Byn Ahlavi ligger vackert på en dominerande höjd. Redan namnet varslar om dess forntida vikt, och ännu längre borta i tiden visar oss de stenyxor, som hittats där samt hälleekistan med talpanerade skallar, som utgrävts där.

sågen är, att en kungsgård fordom legat på den s.k.

"Hurne kulle" (nu delvis odlad vid stranden av den nu nästan utdikade Skarbysjön.)

(Äldre författare ande även att Hulne fordom varit en kungsgård. Tuneld talar därom i sin geografi av år 1773. Hans mening biträdades av såväl kyrkoherde Bernhardt i hans beskrivning över Hardemo (1818) som av lantmätare Bergsten i hans beskrivning över Hardemo och Hackvads socknar (1850). Den sistnämnde säger "I Hulne äng ligger en av naturen skönt beprydd kulle, kallad Helgeö, där stensättningar anvisa grunden till en försvunnen buggnad".

Ännu i dag är "Hurne kulle" "skönt beprydd" av allhandla lövträd, men stensättningarna synas vara borta. Åtminstone såg jag inga vid mitt besök på platsen.

Enligt Svenskt Diplomatarium utgav Magnus Ladulås ett brev den 13 juli 1283 daterat "Haelhø", och den 22 maj 1307 utfärdade hertigarna Erik och Valdemar från "Haelghøp" ett gåvobrev. Det kan vara Hulne vid det nuvarande Ahlavi, som avses i dessa båda brev G.O.)
jämför sid. ✓

De sa att i Uppängen på Broby mark (i Viby) såg de
"skogaråa" gunga i björkarna titt o tätt.

S p ö k e.

En gång, när ja kom från kvarnen i Snavlunda, såg ja
ett underligt lyse i Norrängsbacken nära Tyche i nämnda
socken. De sa, att en dräng en gång kastat en fällkniv
i "då lysa" å fått upp en silverkanna, som han tóg. När
ja kom hem, såg ja ett lyse te i "västra jale" å då ha
ja sett flera gånger sen. Då va vid en enbuske, som det
låg ett stenröse omkring.

S t j ä r n g å n g.

Vi gick allt må ljusa stjärna här må. Men vi gick
inte utom Öja fjärding. Men vi va inte utklädda å hade
ingen Judas, som tiggde pengar. "Öja fjälingar" va lite
för sig själva å blanda sig inte må de andra i socknen.

(Öja fjärding kallades den del av Hardemo, som upp-
tages av de 12 västra hemmanen. Hörde förr till Gremstens
men, nu till Hardemo härad. G.O.).

"Hurne kulle".

se sid. 5²Ø.

Foto. G. Olsson 1924.

Vid midsommar kunde vi gå till Sankt Olofs källa (se förra samlingen sid.) men vi, som bodde i Öja fjärding, gingo mest till Botåsakälla på Helgesta ägor i Hackvads socken. Dit kom folk från långa avstånd.

En annan sådan källa ligger på Skävids mark i Viby omkr. 300 m. s.v. om gården och nära gränsen till Knöland o Vretstorp. Förr fanns över källan ett tak, som var lagt på fyra pelare. Där kom ungdomen från de präkterna samma midsommar, klädda och hade roligt.

(Då jag uppsökte platsen d. 25 juni voro taket och pelarna borta, väl för länge sen, men själva källan välldes fram, och dess vatten rann bort genom ett dike därinne i en liten lövdunge. C.O.).

V i b y k y r k a.

När de skulle bygga Viby kyrka, försökte de först på de s.k. Borgholmarna ute i Vibysjön. Men sen kastade de en stock i sjön. Den stannade vid en videbyske. Där byggdes kyrkan och fick så sitt namn. När de sen ringde i klockorna, föll en ut i sjön. De skulle försöka ta upp den, medan det var is. Ett par tvillingstutar skulle dra

upp den. Men då kom det en höna dragande på isen med ett - halmlass efter sig. Hönan var t.o.m. halt men kacklade ändå vart hon skulle gå. Karlarna, som sysslade med klockan, skulle vara tysta, men när de fingo syn på hönan, kunde de inte hålla sig tysta längre, Då ramlade klockan ner i sjön igen och ligger där än.

B y s t ä m m o r

hade de i byarna, och i byar som voro stora som i Hidingsta å i Berga å Skyberga hade de bytrummor att sammankalla folket med.

V a r g a r.

På Mossbytorps ägor fanns en varggrop, men ja tror knappt de fick något i den.

I Ahlavi fanns ingen grop som ja vet.

Men i Bärsta i Hackvad där fanns en. Då skulle ha ramlat ner en fröken en gång i den. De sa, att då va då en varg i på samma gång, som fröken va där.

Ja, då va sant. Då fanns en grop även här i Ahlavi öster om byn på min gård, men den är igenstenad för en 25 år sen.

De sa i min ungdom, att en tiggaregubbe som gick omkring kunde skicka iväg "vargar", (se sid.) å de vart inte så vanliga sen.

En gång vart ja sänd å min far i ett ärende te Herregryt i Viby. När ja kom te Ryinge (även i V.) fick ja syn på en varg, som ha fått tag i en gris. Den åt han upp halva å gick sen.

- - - - -

Gamle Lindquist boende vid Hardemo kyrka har blott:

Ö k n a m n e t

på invånarna i Ekeby socken var:

Ekeby kviger.

K ä l l a.

Vid Säbylunds herrgård var det en källa i parken. Till den kom ungdomen från alla håll vid midsommar, klädde och dansade.

- - - - -

Lantbrukaren Aron Johansson i Kvarntorp (omkr. 70

år) berättade)

L ä k e - J a n

var en berömd kvacksalvare, som ägde kvarntorp och där drev sin rörelse. Det kom folk från alla håll och sökte honom för sjukdomar. Han hade kommit från något annat håll hit till Kvarntorp. Min mor Maria Ragvaldsdotter född 1809, vars fader var bonde i Nälby, mindes honom litet. Hon sade att Läkejan, när han tog emot kunde sitt i sitt rum knappt påklädd "mä e vepe" (skynke) omkring sig. Det var fullt med besökande. En gång skall det ha varit en bonde från Höga i Viby, som hade en stor växt på halsen och neråt axeln. Läke-Jan skar bort den växten och den vägde 2 marker.

Stugan vid Kvarntorp (där Aron nu bor) är som under Jans tid blott annurlundare inredd. Läke-Jan hade "ett labratorium" ute i en flygel. Där hade han sina saker och kokte ihop sina medikamenter. Rummet användes nu till snickarstuga. För övrigt innehåller längan vedbod m.m. Huset är timrat och knutskallarna äro kvar. Mitt emot tvärs över gården stod förr en likadan flygel

men den togs bort för länge sen, då Kvarntorp skiftade.

Som en följd av Läke-Jans praktik var det jämt vägfärande vid Kvarntorp. Där var mest som en gästgivaregård, och här stannade många bara för att vila sina hästar.

(Läkejans dotter var Maria Jansson, som tog upp faderns yrke. Men snart flyttade hon till Horns socken i södra Östergötland det kallad av ett par adliga fröknar. Mycket folk sökte henne där. Hon kallades allmänt "Kisamor", emedan Kisa var den sista gästgivaregården på vägen till hennes boning. Kisa-mor skall t.o.m. ha fått kurera själve kungen, Oskar I, under hans sjukdom. Hon ligger begravnen på Horns kyrkogård. I Hardemo är det många, som räkna släktskap med Kisamor dock ej direkt från henne, ty hon var väl gift här i H. med en bonde fr. Lilla Ählberg och hade två barn, men hon skildes från mannen, och barnen dogo unga.

Flera personer i Hardemo ha dyrbara föremål, som Kisa mor skall ha fått av dem hon botat.)

S t j ä r n g å n g.

Om hur de gingo med ljusa stjärnan berättar Aron Johansson.

På 60-talet när ja va liten (ja ä född 55), gick de mä stjärna. De hade en Judas, som var svart i synen och tiggde pengar. Han var från Svärdskärr på Norrby-ägor. Följet kom utanför fönstren å veva på stjärna å sjöng. Så kom de in å satte stjärna på golvet. Mor kokte kaffe åt dem. De hade pålsar, som va vända ut å in. Regementstrummslagare Karlsson från Hallabråten i Kumla var mä å hade trumman. Han kunde slå "Sebastopols fall" på 2 trummor, en liten å en stor. Först slog han på den lilla, då va gevärselden, sen slog han på den store trumman, då va då grova artilleriet. Då va fint te höra.

S k o g a r å.

Gustav i Mossby hade två bröder å e lita syster. De skulle en gång plocka bär i skogen vid Falla i Hallsbergs socken. Då fick flicka se så vackra bär men telika ett vackert fruntimmer, som följde efter barnen. De sprang ner te Falla men dämen va mä å satte sej på grindstolpe å skratta. Då folket där ve Falla fick höra då sa de: "Jasså, ho ä här nu igen". Se de va vana att ho kom.

V ä n n s k ä l l a n

Varifrån Vännsbäcken rinner upp, ligger på Oskar Hall-
dins mark i Nålberg. Den skulle ha underjordisk förbin-
delse må Mosjön (nu utdikad) i Mosås socken. De ha be-
rättat att en gubbe, som körde ett lass ved må ett par
oxar, körde ner sej i Vännskälla men kom upp i Mosjön,
men likaväl så va då ell på pipa, för gubben rökte, när
han åkte ner i källan.

- - - - -

Lantbrukaren Karl Nilsson i HÄGGSTA Byrsta, Kumla
socken, en medelålders man, inflyttad berättade, att
han hört om en käring, som allmänt kallades

T r u m p ä

och var från Bo i Hackvads socken. Hon botade djur och
var ganska anlitad. En gång skulle hon till en major, som
hette König och bota hans djur. Hon strök över korna med
två fingrar och sa: "Här är hålet, maxtern" (det senare
ordet skulle väl vara någon sorts förvrängning av major).

Men då sa majoren: "Ja ger tolvhundra jävlar i dina
håll". Om "Trumpä" sen kunde bota djuren förmåler inte
den historien.

- - - - -

Men det finnes en annan Karl Nilsson i Byrsta, och
det var denne jag sökte, när man visade mig till den för-
ut nämnde. Denne senare kallas aldrig annat än "Ko-Kalle",
på grund av att han gärna vill hållas och handla lite
med kor och andra djur. Ko-Kalle är nu gammal vorden
och ett stort original, om vilken mycket berättats. Han
har ett litet lantbruk i Byssta by i Kumla, men det är
rätt litet. Nymodigheter är han inte vidare upplagd för.
När därför prästen kom för att tala vid Ko-Kalles gumma,
som var sjuk, trodde K., att det var en som ville sätta
in elektriskt lyse hos honom. K. sa därför åt prästen:
"Ja vill inte ha någe inmonterät, dū" Se, han har den
egenheten att säga du åt alla.

Jag uppsökte ko-Kalle, och det var en bland de lus-
tigaste gubbar jag träffat. Han visade sig vara född
den 7 okt. 1839, alltså rätt till åren. Hår och skägg

finjo vaxa tämligen villt, och någon överdriven senlighet och finhet, besatt han ej (Tur att jag hade min pipa och tobäck med mig). Spöken hade han ej sett, men han hade gått mellan "Tranås å här" "Falköping å här", "Norrköping å här" många gånger. "Ja, ja kan gå äpp ^å än klocka fyra eller fem å gå fem mil äm dän, å då går ja på 6 timme" "Rediger te gå å ja, gå kan ja, å minnē har ja" "Får två år sen gick ja te Skänninge å köpte en häst, å sen gick ja tebaks hit mä'n". "Dä gick bra, å fölket ha vatt bra å alle ha vatt snälle ve mej".

Till dessa och liknande uttryck kom Ko-Kalle alltid tillbaka, och av egentliga folkminnen fick jag blott ur honom som följer.

K v a c k s a l v a r e

va Anners-Gustav i Samsala (Hallsbergs s:n). Han va styver på kriter, å han läste för däm å svor å hade sej.

S t j ä r n a n.

Juldagsmorronen gick de mä stjärna här, Byrsta mä. De "sjöng Staffa" utanför fönstren, å så kom de in. De hade e stjärna, säm-di snurre mä.

Färr i tiden la de krut på stenar å slog te mä en annan sten på påskafton. Dä va för att skrämma bort påskkäringar. De sköt mä bössor mä. Dä skulle vara bra å skjuta en hög påskafton å hänga upp ve lagårdsdörren.

G e n g å n g a r e.

En som hette Vallin i Byrstatorp, som va gammal, när ja va ung, sa att de döda kom hem till Byrsta från Kumla kyrkogård. De hade lyktor med sig, å han såg, att dä lyste.

De sa, att den där Vallin kunde trolle, och att han ansågs för kloker gubbe.

Ny och nedan, väder.

Veden hugges i ny, för då så bränner han bättre, men virke te snickra å ska en hugga i nedan. Får ska klippas i ny.

Ve Orsmessekroken (29 juli) kasta de sten i vatten, å då sa de, att "di kaste Olle i sjön".

När solen går i moln blir dä regn, å när ho går ner rör (röd).

När ugglan skriker mycket, så blir det ruskigt.

- - - - -

Lantbrukaren Johan Larsson, Mossbytorp 76 år gammal var en bra berättare och hade tålamod med mig under tre dagar. Han sökte besvara alla mina förfrågningar, så gott han kunde och gick sällan utom ämnet. Han är från Viby socken men har nu länge bott i Hardemo. Äger sin gård, som mågen nu brukar.

J ä t t e s t e n .

Ute i Öja mosse ej långt från Johan Larssons gård finnes en sten, som kallas Jättesten. Den ska ha kastats dit av en jätte, I den finnes fördjupningar, som se ut, som om en karl legat på rygg och haft "ett gevär" vid sidan.

(Jag bad Johan L. följa med och visa stenen, vilket han även gjorde. Vi fingo vandra rätt långt på en besvär-
lig passage mellan avloppsgravarna i mossen (där bränn-
torv tages). Sista biten var ej ens fast mark, utan jag fick gå i vatten, som fanns mellan tuvorna för att komma

F. Lantbrukaren Johan Larsson.

se sid. 62.

Foto. G. Olsson 1924.

ut till stenen, vilken visade sig vara rätt flat endast ett par decimeter över mossens yta och omkr. 2 m. lång. I den finnas de där fördjupningarna, som äro rätt markerade, och som folkkantasien tyder på anført sätt).

Hardemo kyrkas byggande.

Sankt Olof ("Sante Rolâ") skulle bygga kyrka i Hardemo. Två jättar ville då bygga den, om Sankt Olof kunde säga deras namn. Men kunde han inte det, så skulle de få ta Olas huvud. Ja, jättarna de byggde. Olof gick i trakten å tänkte på, va jättarna hette. Så kom han bort till Tunshall, ett berg på socknens allmänning nära södra gränsen. Då fick han se två jättekäringar pyssla på sina ungar, och de sjöngo för dem att "I kväll kommer Skalle hem på Sankte Rolâs huvud" och "I kväll kommer Nätt hem på Sante Rolâs huvud". Då förstod Olof, att så var jättarnas namn, och han sprang till kyrkan, där jättarna höllo på med att sätta upp spiran, och skrek: "Nätt, sätt spiran rätt! Skalle, sätt spiran rätt alle!" Då jättarna hörde sina namn, så ramlade de ned och slog ihjäl sig, men än i dag kan man se, att spiran sitter snett på Hardemo kyrketorn.

V i b y k y r k a

skulle de först bygga på Kärholmarna i sjön, men då gick inte, för trollen rev ner det. En gång kom de så långt som till klockorna, men då ramla de i sjön och ligga där än. Min far sa, att en kan se dem vid klart vatten.

Sen kasta de i en videbuska i sjön, och där den flöt i land, där byggde de körka- som därav fick sitt namn. Jämför sid.

H a r d e m o k y r k a.

Utom det där om Skalle å Nätt ha jag även hört om Hardemo, att de spännde för ett par tvillingstutar för ett åk, å byggde så körka där "stutar" stanna.

T i g g a r e.

Tångeråsa-Nisse va en tiggare från den socknen. Han ville slå ihjäl ungarna, så att de inte skulle få leva å fara illa.

Skaluta-Nisse (se sid. 70) va målare å luffare. Hade sitt namn av: "skalå ute" (gå, vandra, ha bråttom).

Pingst-Erker hette en rån tiggare från Viby. En

gång råkade han få Hardemo präst. Prästen sa åt Erker:

"Du ska vara i di socken!" Men Erker ga svar: "Ja har inge socken, för ja va inte mä när socknär deltes. Baron Falgenberg på Trystorp han har egen socken" (Han ägde nästan hela Tångeråsa socken. se sid. 45) "Ä du stor i munn" sa prästen. Ja, men så har ja skia (skeden) där-ätter". "Du ä en stor skälm". "Ja, ja ä dryge trättan kvarter". "Ja ska skjutse dej åt Örebro" (på häkte). "Tack, tack, ja har näre kornhorn å näre brönaggar te sälja, så ja skulle ändå däråt". Då kunde inte prästen komma någonstans mä Pingst-Erker utan sa: "Gå in i köket, så får du dej ett mål mat". "Tack!".

V a r g a r.

När ja va ett spätt barn, hade vi släktingar i Krök-^alinge socken. De hade en hunn, som hette Flora. Den tog vargarna.

Ve Gullberga i Viby fanns en varggrop, men är i-genstenad för länge sen. Men öster ut på Rävakullen finns varggrop kvar än.

På Grimstens härads allmänning ej långt söderut från gården Elgevad i Hardemo (se sid 1) hade de en "skall-plass". Det var en rundning, som va omhägnad med

snett ställda pålar. En äppning fanns. Inom la de en gammal hästkamp, som de slagit ihjäl. Så blev det vargskall på skogen. Vargen vart inmotad i "skallplåssen" och sprang dit, för han kände lukten av hästen. Väl inne kom han inte ut igen utan sköts.

S k o g s r å .

Mi svärmor gick och valla på allmänningen, när ho va liten. Då kom en dag hennes mor till henne i skogen och hade med sej en stor smörgås, som ho ga åt flickan, som då sa: "Var i Herrans namn ha ni fått tag i en så duktig smörgås." Då försvann skogsrådet, för det var hon och inte hennes mor, och vart förvandlad te en "tvet" mä en snorklick på.

("Tvet" = spån uthuggen vid fällning av träd.)

En arbetskarl, Johan A. i Norrbytrakten vart förvillad av skogsrådet, så att ho hade makt mä'n. Då va i min ungdom.

"O f f e r v e r k".

På Sörby mark i Viby socken ve en backe, som kallas Sörbyhammarn, fanns en handstor håla i en jordfast sten.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 1706:71 41
Där skulle förbigående lägga ned en knappnål, när de
gingo förbi, annars skulle då inte gå bra. "Då va ' le
för helsas skull förstås. Då va offerverk. I min ungdom
la di dit sämnt".

A v r ä t t s p l a t s.

nära Hardemogränsen på Lerbäcksmön fanns förr. Där ska
de bl. a. ha avrättat en käring. Var å en som far förbi
där kasta dit en pinne eller annat skräp, å då vart
såna högar, så de måste tänna på det eller köra bort.

När då brann blå låge.

Förr i tiden "i den värsta fylletin, sa di, att di
söp, så att de brann blå låge ur halsen. Å den lågen
kunne di inte släcke, utan åm di pisse i munn. Di sa att
ve danstillställningar å sämnt, så kunne då ta ell. Men
för sanninga kan ja inte garantere".

Jätten i Garphytteklint.

I Garphytteklint ska då ha bott en jätte, som va så
övernatulitt riker, så han hade gullkeer (kedjor) i ta-
ket. Ett par kungadöttrar vart fångade i berget å jätten.

När får ja slå mina strängars gull, gråta min barm
utav tårar full, klaga och gråta de bittraste öden
vänta förlösning allenast av döden.

"Då ha ja läsē i e tidning, när ja va sju år."

F ö r e b u d.

Många gånger ha ja tydlitt hört, som ' om en person
ha kommit, och en tie minuter efter kom han berkligen.
Då va vårdnad.

Förr i ti 'n slog då allti i "knutar" (hos) nästa
äss, när någon i slakten va dö. "Då sa mor". Vem ä då
nu, säm ä dö". Sän fick vi veta, att hennes bror va dö.

Min mor hade en bror, som hette Erik. Han vart
ihjälslagen ve Surbrunnskrogen (nu Adolfsberg ve Örebro).
På den kvällen, när mor kom in i köket, såg ho, att Erik
satt ve bordet, som han bruka. Sen kom bu, att han va dö,
å morfar fick köra efter honom dö.

Visan om Mellösa präst och kyrkvärd.

En gång söp sig kyrkvärden i St. Mellösa full av
nattvardsvinet och vart stämd till tinget. Ve samma ting

48
va även prästen i samma socken åtalad, för han inte ville betala en statare, va han skulle ha (ett par stövar). Om detta diktade knekten Blom en visa, som sjöngs av alla man. Blom va släkt mä kyrkvärden. Visan lät så här:

Vid Lännäs ting och häradsrätt
båd kyrkovärd och Mellösa präst
sig måste där inställa,
kyrkvärden för han varit full,
och prästen för en stall karls skull,
som han ej vill betala.

Säg mig om du är skristen präst,
som ej ger ut vad du dig fäst
till stallkarl att betala.
Besinna stallkarln är en slav,
hur skulle du väl luska av
en usling, vad han tjänat.

O kyrkovärd, o kyrkovärd,
vad du var gruvligt fuller,
man ledde dig ju stadelig
hem utan minsta buller.

74

Låt tanken före dig härpå,
låt sedan tårefloder gå
utför din ögon's kinder.

O kyrkovärd du druckit har
av det förbjudna vinet,
som sannerligen ämnat var
att styrka andelivet,
för alla dem som frukta Gud
och gärna vandra i hans bud,
det är ju tydligt skrivit.

Sätt honom därför genast av,
att han ej fuller som eh slav
kanske vid kyrkomuren.
Där människor se med grämlse:
"Där ligger vår Erk Jansa".

(Visan är ordagrant som Johan Larsson läste upp
den. På några ställen har han nog glömt lydelsen att
döma av, att versernas antal i stroforna ej är lika och
ej heller rimflätningen.)

De tala om, att de gick må stjärna i Viby må, men
de va slut, när ja börje å minns.

När ja exera

va ja vicekorpral å ornans nästa översten, å han hette
Lagerheim. Han kunne säja åt mej: "Gå in i tältet å lägg
dej". Sån, när de skrek "I Gevär!" så fick alle lov te
springe ut, men ja låg kvar, för ja va ju ornans.

Vi måste känna signalerna. När då skulle bli språng-
marsch, tyckte vi att då lät: "Åpp, i galopp, du din la-
te kanalje, åpp i galopp å ta rättningen in". Andra sig-
naler voro: "Ryttare bakåt, ryttare bakåt, ryttera väl".

"Oiv akt på bataljon, giv akt på bataljon": då skul-
le vi hålla tillsammans. När vi skulle rycka in, så sa
då. "Gossar ryck in, gossar ryck ih, så får ni bränne-
vin. (Johan L. sjöng dessa soldaternas omtydningar på
signalerna). Ja, vi fiuk brännvin, e jungfru, när vi
vakna å två gånger extra för vart möte.

De berätta, att en västgöte sa om sin exersis: (då va
må ja va ung).

"Ja fick mej tag i e mulabräcka å la in artan skätt på en gång, å så skulle ja lätta däm gå på en gång, men då börja mulabräcka på å dunna så förfärligt, så ja kasta 'na, men då sa di åt mej, att ja skulle ta'na igen, men ja tola (tordes) inte ta äpp'na, när ho dunna så". (framsades i en härmande ton).

D o v r a k ö r k a.

Mellan Dovra å Skrubbe i Snavlunda finnes tre små svarta otäcka sjöar, som kallas Dovra sjöar. Där finnes en grotta, som heter Dovra körka. Dovra by ska ha namnet av att en fröken, som hette Dovra från Fjelvesta (även i Snavlunda), först ska ha bebyggt det.

P u k e l ä n n e t

å ett annat namn på Öja fjärding i Hardemo (se sid.), för att en som hette Puke ska ha rätt om det. Ibland säger de "pukalänningar" om, de som bo där i Pukalännet, annars kallas de "öjafjälningar".

I min ungdom sjöng de en visa som börjar så här:

"På Hurne ö

å Skarby sjö

å konung Magnus Ladulås".

Så minns ja inte mer å visan.

(Tydligt handlar den om Hulne den gamla gården
strax söder om södra gården i Ahlavi till vilken den
sedan länge även hör.

Se därom sid.).

R a m u n d e r

var en jätte eller stor människa, ja vet inte hur de
sa. Han bodde ve Bodarna. Sen fick socknen heta Ramunde-
boda. En visa sjöng de vari då stog på ett ställe:

"Vill du leka mä mej sa Ramunder".

Mer minns ja inte, "men då va en lång visa äm Ramunder,
men då ha ja glömme å".

V i s o r o m k r i g.

Efter dansk-tyska kriget 64 sjöng de en visa, där
det stod:

"Runt om landet gick bud,
vår armé skulle ut
för att strida mot tyskarnas härar".

Sen va det mycke mer, men det kan ja inte komma ihåg
(Johan L. sjöng visstumpen). Den visa sjöng de jämt
"så de sa, att te å mä svina skulle kunne ha läst se
visa".

Efter fransk-tyska kriget 70-71 sjöng di "Marsel-
jäsen" å e annan visa där det stod.

"Mismark ha sagt, de fransoser ska tryckas,
och Hedlund och Vall påstå ock dä ska lyckas.
Och tyskarna stodo så fast som en mur
och aktade ej uppå fransmännens skur".
"Mer minns ja inte, för sånt där skit ha ja glömmet å".

(Kanske man skulle kunna efterlysa dessa visor,
som borde kännas.

Hedlund var väl redaktören för Göteborgs handels-
och sjöfartstidning. G.O.).

Min farfar skulle ha gått ut som lantvärn, när di krige i Finnland. Se, då satte di upp tremänninge, 3 å 3 å en skulle ut, å di andre betale. Men Askersunds präst han betalte för farfar, så han behövde inte komme ut.

K a r l X I I .

De sa att Karl den tolfte va så förtrolleter, att inga kulor bet på honom. Å de sa, att om kvällen så tömde han kulorna ur stövelskaften, får de va där.

En gång skulle han in te påven, men alla som skulle det, de skulle kyssa foten. Men när påven räckte fram foten så Karl: "Dra in tassan, annars hugger ja dän'en". Då sa påven: "Å du Karl utav Norden". "Ja". Då drog påven in tassan.

Vid Lassana nära Larå stog Karl den tolfte lik över en natt, och huset står visst kvar än.

Karl XIV Johan.

Karl Johan han re fram i kriget å satte upp en näsduk, där han ville, att kulorna skulle ta. Så ha knektar berättat, som va mä i kriget.

heter en del murare på ett berg söder om Odensvi. Där ska Oden ha bott och därav har det namnet.

B o k y r k a

ska vara byggd av en krigsherre, som ägde Bo herrgård. Han vart fången i ett krig, och då lova han Gud, att han skulle bygga en kyrka, om han kom hem. Han slapp lös, och när han kom hem, så byggde han kyrka.

Ö k n a m n.

på sockenbor häromkring:

Snavlunda tokar

Askersunds askepäsar

Bora bårre (=Ramundaboda Kardborrar),

Tångeråsa rovor eller tärter (se sld.)

Hallsbergs getter

Kumla stutar (se förra saml.)

Hardemo kärvar

Svennevads svin.

Om detta sistnämnda har jag hört, att en präst skulle predika prov i Svennevad, men ville inte dit. Då tog han

te ingångsspråk en vers i bibeln (?) som löd:

"Ja ska sätta en ring uti
edro näso, att I icke gräva
kunnen". Sockenborna blevo arga, och prästen
blev inte vald. Kräklingeborna kallades "Kräk^ler".

Förr sa de "En kan'le like gärne säje Spy socken
säm Kräklinge för spy å kräks, då ä ju pricis däsamme.

Hur de fått namn.

Finnröja socken (i Västergötland men vid gränsen
mot Närke) har fått namnet av, att en finne kom dit å
röjde upp merken först.

Här kallar de "pärs-värten" (pors-) för "hadde".
Så säger di, att Hardemo kyrka ä byggd på en hadde-mo.
Därutå ha sockna fått namn.

"Mannekräppasjön"

kallas en sjö å en mosse på Pelltorps ägor i Viby. Den
ska ha namnet av, att ett slag ha stått där, och krigar-
na vart begravna i mossen.

På Nalaviberge ägor även i Viby ska då ligga krigare

begravna i en kulle. Där hitta de "fälkaben", när ja gick å läste.

P å s k.

I Dymmelveckan måste de göra ifrån sej arbetet, innan då vart mörkt, och då skulle de skjuta spjäll, för att inte Dymmern skulle komma ner. I ladugården skulle de ha stål, och veden skulle vara upphuggen, "för annars kunne Dymmern komme mä skite i ve'n". Fruntimnerna skulle ha spunnit slut, annars skulle Dymmern skite i blåntotten.

Dagarna i påskveckan hette Fettisdan, Dymmelonadan, Skärtorsdan, Långfredan och Smörlördan.

På påskaften sköt vi mä bössor och nyckelpipor och sånnt där. Då va för te skjute ner påskkärngarna.

En bonde i Skärvid i Viby ska en gång ha skjute ner e påskkärng, så ho trall på Vretstorps källartak, sa min far. Då va nån särdeles mat, de inte skulle äta under påsk, "men ja å inte gu för te komma ihåg va då va".

Ja hörde talas om å min ungdom, att de unga sände te varandra påskabrev. "Då va bilder å ord om sopa, raka å smörjekorn å mer sånnt ihoplagt".

Påskdagen åter de ägg häromkring.

Kungen skulle ha en ny hovnarr. Så skulle de prova, som ville bli hovnarr. Då kom en glasmästare. Men Bellman erbjöd sig att slå sönder glas, så fort som glasmästaren satte in glas, "å då vart Bellman antagen".

En gång ha Bellman förargat hovfröknarna. Så skulle han få springa gatgalopp, så fröknarna skulle få slå honom. När de så skulle börja sa Bellman: "Störste hora får slå färste slaget". Se, Bellman hade kallat hovfröknarna för horor. Men då ville ingen slå först.

Mjölka andras kor

skulle en kärng i Malaviberg i Viby ha kunnat. Hon bara satte in pinnar i väggen å mjölka andras kor på långt håll. Hennes stuga stod, där då nu å åker nära gravkullen (se sid.).

T r o l l s m ö r

kallas en sorts klibbig gul svamp, som växer på enbuskar och stubbar under våta år.

T r o l l s k o t t .

Kreaturen fick skott. De kunde vara friska, och så stöp de tvärt, när de fick skott. Då var då te sända efter e gammal kärng, som läste över djuren.

Knekten Gullbergs hustru i Viby kunde bota skott. Hon kallades "Gullbergs moster" eller "moster Gullbergens". När hon dog, sa min mor: "Vem ska nu bota skätt". (Gullberg hade varit knekt för Gullberga, där vi bodde då).

Men sen Gullbergs moster dött, så vart Maja i Lybby (i Viby) anlitad. När ja va liten, så fick ja springa efter Maja många gånger. Ho gick fram te huvet på djuren och läste något, men va då, va fick ingen veta.

De kunde sätta bort tandvärk, genom att de peta tänderna med pinnar, som sen slogs in i träd eller i en knut.

M ä r k l i g a t r ä d .

På Sands ägor (i Viby) på gränsen till Snavlunda stod en stor tall, som kallas för Hästskotall. Där fick

nämndekara å lännsman vända, när de synte vägar. Därav
va den tallen så ofta nämnd i körka.

"Härja tall" stod vid vägkanten på Härja ägor (i
Viby). Den tallen skulle då vara så mycke sjukdomar i.
Men för en 30 år sen högg Erik i Härja ner den, fast
alla sa, han skulle låta bli. Men Erik led ingen skada.

M a j e l l

brände de på Fagerkälla, ett berg mellan Fagerlid å
Höghult på "Vallbermässekvällen" för att skrämma var-
garna. Då spela di även, skräna och skrek. Även på and-
ra ställen i Viby brände de.

O r d s p r å k

ha ja hört ett: "Fatti kar va far-min, men han hade file
säm gick lätt". (En fil, som går lätt, är en oduglig fil.)

S å t i d e r.

Urbanus ska linet sås. Då va linfördan.

Gammal råg ska en så den 5 å 6 augusti men ny råg

den 18 å 20. Då hade min far för sej, men nu sår de inte så tidigt.

Å r e t s t i d e r.

"Lucia (Luseotta) skulle de gå upp tidigt å supe å leve", annars skulle de ha sånna kalas om kvällarna. Den som kom sist ur säng, kallas för "lusa".

När Marta (27 juli efter nya stilen, Sjusovare-dagen) får sin "bök" (byk) torr (d.v.s. om det är vackert väder då), så får bonnen sin rågrök torr.

När solen skiner på "västra mäna (molnen), så blir det regn. Då sa ju Kristus åt fariseerna, "för då står i testamäntē".

(Syftar väl på Mattei 16: 2,3. där dock ordalydel-sen ej är precis den, men där talas om väderleksmärken, som man trott på på Kristi tid).

När sådesälan kommer, "då börjar lerjorsbonnra (bön-der som ha lerjord) å plöja".

Landskap: Närke

Upptecknat av: Gustaf Olsson

Härad: Hardemo

Socken: Hardemo

Berättat av Johan Larsson

Uppteckningsår, 1924

Född i Viby

När göken gal på bar kvist, då blir då många oäkta barn.

Att höra göken gala på fastande mage ä inte bra.

Om en står under ett trä där en gök gal, så kan en önska sej något, då ska en få.

När göken får se den förste "hövälmen" (hörsåttat) flyttar han.

T r a n a n

bar ljus i säng, sa de, när de kunde gå upp å lägga sej vid dager.

M å l t i d e r n a.

När jag va barn och ung fick vi ingen mat om mårnarna, men så va det frukost kl. 8, midda kl. 12 afteval kl. 5 å kvällsmål kl. 8.

Middag: kål, potatissoppa eller välling (även till kväll), vitkål (om hösten), surkål (om vintern) eller "ärtaså" (ärtsoppa) (även om kväll.)

Afteval: "ost å brö, e halv kaka brö å en ostabit".

Det bars ut till arbetet.

Kvällsmål: Vattengröt, välling eller rotastamp
(potatis och kålrötter kokta samman. I Hällestad å Öster-
götland kallas det rotemos).

När ja va en 15, ~~16~~ 16 år så börja vi få kaffe om
"mårnär" (mornarna), förut var det blott, när det va
högtidligt. Vid samma tid även kaffe med dopp eller
smörgås om "afteval". Så för en 20 år sen börja de
med kaffe om förmiddan.

I min ungdom använde de mycke trätallrikar, "men
när de va å bok från Skåne, så sa de, att då va bok-
ricke, för de va ju inte av tall."

Vi hade ett grötfat och ett mjölkfat, och det åt vi
ur allihop må traskedar. "Men drängen ja hade, såm hade
en snordrätte under näsa jämt, han gjorde slut på't. Då
ja å piga vart mätta strax, när vi såg dräppen, å mi
gunna flick gå å köpa djupa porslinterikar". Det var
omkr. 1870.

Mor bryggde dricka, som vi hade i e kanna av tenn,
som allti stog framme, må lock på för inte "fakta"
(musten) skulle gå bort. Ur kannan drack vem som helst,

men va de nämn, som använde snus, så fick de andra
dricka ve andra sida, så di inte "kvärdes" (kväljdes).

De bryggde av malt, som de torka på "e körne"
(torkhus). Men de kunde även torka i ett vanligt "pörtē"
(basta).

Å r e t s t i d e r.

"De räkna ätter gamla almnacka (gamla stilen), som
va 14 dage ätter nye almnacka. De talte åm nye å gamle
miksösssa (mickelsmössan, 24 okt, då tjänarna flyttade).
Ja ha även hört gamle å nye vårfrudan".

Fryser dä på vårfrudagsnatten, så fryser dä på i
"förti nätter".

De skulle dricka mærg uti benen 1:e maj, å då
söp di fötstås.

M i d s o m m a r.

På midsommarnatten kunde de få se, vem de skulle
bli gift mæ. Då skulle de gå fåra upp å fåra ner på en
åker, så skulle de möta den de skulle få.

I Viby gick de till Ugglekällan midsommar se sid.)

B o s e n.

Förr i tin kunde inte vem som helst slå ihjäl hundar, hästar å katter. Utan det var en särskild en för vart härad, som kallades för bosc. För Grimstens härad (Viby, Bodarne, Hackvad samt Öja fjärding av Hardemo, varav den senare nu hör till Hardemo härad se sid.) fanns en bosc, som hette "Kila-Gustav" å bodde på Tystings ägor nära Lerbäcks gränser. Han va ful å avskydd. Ja minns, vi hade e hynna, som far hade honom te döda. Å ja gråt så.

Kila-Gustav hade en son, som bodde i Elgevad i Hardemo. Han fick öknamnet "Träskväcken", för han sprang må träschor om märnar å väckte folket. Se träschorna slamra, så folket varna av då. Han gick även å tiggde.

Avrättningsplats

för Grimstens härad var på allmänningen väster om Sumpen. Den siste, som högs där, va en från Väla i Viby, som ha slagit ihjäl sin far. Kila-Gustav begrov honom

för han va rackare må, och måste göra sånt. Den där siste avrättningen skedde omkr. 1860.

S j ä l v s p i l l i n g a r

begrov de förr på nordöstra sidan å kyrkogården i Viby i hörnet där. Då sa min far, men sen ja börjar å minnas, så ha de begravt dem som andra människor.

G a l j s p i k a r.

Lite avfilat järn från galjspikar (som användes på stegel och hjul och i galje) skulle vara bra mot sjukdomar. De sa, att då va gubbar, som använde sådant.

K v a c k s a l v a r e

va en de kalla "Svarvarn" som bodde i Hult i Lerbäcks socken. Hans dotter "Svarvare-Kare" (Karin) även i Hult va lika bra. De söktes mycke och va styva, och då va inget skoj. En bror te Kare, som hette "Svarvare-Kalle" i Kvarsätter i Hallsberg sökte de med. Den sökte ja för mi gumma, när ho va sjuk. Ja, "länga vägar sökte de

Svarvårn å hans barn".

I sehare tid va dä två sjukvårdssoldater en Lindkvist ve Östansjö i Viby å en Kraft ve Östebro i Kräcklinge, som hjälpte folk när de va sjuka.

S l a k t.

Barn å havande kvinnor skulle inte få vara mä ve slakt, för dä va inte bra.

För te bli å mä barnungar, när de skulle slakta, skicka de dem till grannens och sa åt dem, att de skulle "låne rämpedrag". Det kunde vara en träbit, som en skulle ha att rätta under "rämpa", när en skulle dra av huden. Allt det där va ju bara skoj, men en fick livat, när en kunde narra iväg någon.

Vid hjärtat på nötbockapen sitter ett par små bitar, som en kallar för "olycksörera". Dem skar de alltid bort å kasta förr likaså gallan.

Utav tjuramegen gjorde en piskskaft, som kläddes mä läder.

Pissblåsan efter svin tog en till vara och torkade.

Den var bra att lägga under ovanlädret till skor, för då blev det vattentätt. Även hände det att en mindre bläsa användes till snusdosa (!).

E n t u p p k a m

ä bra till att koka och anrätta åt den, som väter i sängen. Det blir bättre då, om han äter det.

R i v a n e d s k a l b o

ä inte bra, för då blir det fel i ladugården.

E t t l y s e

såg min granne å ja i Salsbro hage i Viby, när vi varit åt allmänningen och huggit. Då lyste matt på snön, men dagen efter syntes inget. Salsbrobonden sa, att han ofta sett ett sådant lyse.

Förr i tiden sa de, att det var drakgods under sådant lyse. Det var nerlagda skatter, som inte ägaren fått med sig. Mer om skatter ha ja inte hört.

värper åtminstone ett ägg under sin livstid, trodde de förr.

J u l.

Till julbtasan skulle det vara björkved och inte någon annan sort.

Julgran användes inte förrän på 60- a 70-talet.

Kreaturen skulle smaka av julmaten.

Djuren kunde tala julnatten. En bonde la sig på lur för att höra, va de sa. Den ene oxen suckade då "Hå, hå ja, ja". Men den andre svarar. "Så länge det finns 15 tunnor havre kvar i halmen, så går det ingen nöd". Bonden tröskade sen om halmen och fick sina 15 tunnor, men då dog oxarna "å svalt".

I min spädaaste barndom gick de med stjärnan i Viby, men ja va inte med.

kommer ja ihåg en vers till på nu (se sid.) den
lyder:

Båd' präster och bönder

mairer och annat.

Det är ju så ynkligt,

så det är förbannat.

När upplysta människor

bära sig åt,

som ginge de rakt

uppå rövarestvät.

D r ä k t e n .

Det var skillnad på pälsarna, som bönderna hade.

I Hardemo hade de en fyrkantig lapp gul eller svart i ryggen. Men i Viby hade de ett bälte fastsytt runt om.

Så kunde en på pälsen känna igen, vilken socken det var..

Lantbrukare Lars Erik Larsson i Källsätter, Byrsta,
Kumla socken omkr. 70 år berättade:

S m ö r t e g e n

kallas ett stycke jord på 4 tunnland vid gränsen mel-
len Byrsta och Kyrkofallet i Kumla. Den har två ägare:
hälften till Källsätter och hälften till en av gårdar-
na i Kyrkofallet. Den där teger skall prästen i Kumla
för länge sen fått, i stället för att ägaren lämnade
smör i tionde.

(Kyrkofallet är sammanlagt $1/8$ mantal och var förr
uttag till Byrsta, som är en stor by med inte mindre än
5 hela hemman fördelade på många brukningsdelar.
 $\frac{1}{320}$ mantal av kyrkofallet hörde till varje $\frac{1}{8}$ mantal
av Byrsta. Sedan länge är det dock fränsält och har
varit uppdelat på 8 bebyggda brukningsdelar. Numera ha
tre av dessa lagts till andra så att delarna äro 5.)

"K o s k r ä m m a"

kallas ett gårde på omkr. 17 tunnland, som ligger mitt

inne i ägorna till Nälbergs by i Hardemo men hör till Mårsta gård. Säggen är, att gårdet fått sitt namn, för att det var så sankt där förr, så att djuren där gingo ner sig och därför voro rädda för området.

O m B y r s t a

by i Kumla var det en sägen, att en käring spått, att den skulle sönderskiftas i mycket små delar. Hur det nu var med den saken kommer jag inte ihåg men nog är det många små gårdar här i Byrsta.

- - - - -

Sofia Lareson Hidingsta (se sid.) berättar vidare:

Majestätsförbrytaren.

Vid Åsen (förr särskild gård nu under Mårsta) var det kalas. Bonden Johan Johansson i Skyberga råkade där säga, att drottning Josefina "fick barn såm e grisaso".

En granne anmälde honom, och han vart häktad. Satt i fängelse i tre år. Men gumman hans for till Stockholm för att be honom fri. Min mamma talade om, hur hon sa, att hon gick mellan vakterna, och de lärde henne, hur hon skulle bete sig. När hon så kom in för kungen, skulle hon knäfalla, men kungen sa: "Knäfall inte gumma, för eran man kommer snart hem". Det gjorde han även. "Å då va ve en sånn där fångulös" (amnesti). Men han kunde aldrig förlåta sin hustru, för att hon bett för honom.

I fängelset var det en som lärde honom, så han vart så kunnig, att han blev riksdagsman till slut. Det var Östra gården i Skyberga, där Erik Pettersson nu är bonde, som han ägde. Men den gården sålde han och köpte Torp i Kräklinge. Han handla mycket med oxar samman med min far, häradsdomarn.

Kungligt i Hardemo.

När jag var en 14 år, så var det kungsskjuts vid Skyberga gästgivaregård. Riksdagsmannen sände bud till bondgubbarna, att de skulle ta på höga hattar. Där var så mycket folk. Det var drottningen eller kronprinsessan, och en liten flicka hade de med sig. Hon fick så mycke

blommor, "säm då sutto in i vagnen".

L u c i a.

Den som kom först upp ur sängen vart "läppa" (loppan), och den som kom sist kallades för "lusa".

De skulle äta 7 Lussefrukostar till dager så de, men inte tror ja, de gjorde det.

Även korna skulle ha "Lussefrukost". Den gjordes i ordning på kvällen förut. Det var "vindlar" (små hoprullade höfång) av hö sammanbundna av halm. En sådan vindel gavs åt varje ko på morronen. Likadant på juldagsmorgonen.

Lucia slaktade min far fäkreatur, det hade han för sed.

"Olycksörera" (olycksöröronen) på djur kastas bort (se sid.)

D e d ö d a.

De tror allmänt, att de döda komma hem förste julfattagen efter. När min gubbe va dö, så drömde ja förste julfattagen, att han kom hem. "Å han kom, Å ja tog'en um

Landskap: Närke

Upptecknat av: Gustaf Olsson

Härad: Hardemo

Socken: Hardemo, Hidingsta Berättat av Sofia Larsson

Uppteckningsår: 1923-24

Född år 1841

hanna å skrek högt: 'Nu får du inte gå ifrån me'. Min
sän kom å sa: 'å ni sjuker mor'. 'Nej, far å ju här'.

"Ja önska veta, hur min gubbe hade då, där hanva,
å då vart då så ljust ikring me, å då vart stjärner
ikring me å så ljust en hel kvart i rummet. Sän önska
ja inte så mer".

J u l.

Julbrasan skulle vara av björkved. Om juldagsmorgo-
nen skulle en titta, om det var "fäler" (spår, steg).
Ledde de utåt, betydde det dödsfall, men ledde de in-
åt, betydde det inget.

Hästarna fördes till rinnande vatten juldagsmor-
gonen (se sid.)

"Fälle ha ja hört, att de gjorde illa för var-
andra julandasmöron".

B a r n.

Innan de kastade bort badvattnet efter en unges

första bad, lade de eldkol i vattnet. Hov "Per Adels" här i byn tömde de ut det genom ett hål i golvet. Det gö gjorde de även på andra ställen.

När barnen faller en mjölkttand, ska de själva kasta den i elden och säga: "Gu give mej e bentann i stället för e gulltan.

Även stora kastar tänder, som tappats i elden (Märk att i norra Östergötland skall man i o k e kasta tappade tänder i elden. G.O.)

När de lindade barn lades en penning i lindningen, för att de skulle bli rika.

Naglar klippta av små barn ska kastas på elden, annars kan, någon, som får tag i dem, få makt med dem.

Om en främmande kom in för att se ett nyfött barn, skulle han röra i elden, innan han fick titta på barnet.

B a r n d o p.

De skulle elda lyse hela mätterna, innan barnet var döpt, annars kunde det bli bortbytt.

Faddrarna gjorde ett tecken i form av ett kors,
innan de gingo till prästen med det.

Den unge, som skrek under döpelsen "vart arg (duk-
tig) te sjunga". "Ja va må å va fadder åt många, säm
skrek å vart sångare".

Det var inte bra att kalla ett barn efter förut
dött barn i samma familj.

Det var inte bra att döpa två eller flera barn i
samma vatten.

B a r n s j u k d o m a r .

Lyte kommer på vid halva havandeskapet, när barnet
"kvicknar".

Harmynthet kommer av, att modern får se en hare
och blir rädd. En råtta, som hoppar på modern, förorsa-
kar en fläck på barnet i form av en råtta o.s.v. .

Förr i tiden botade de engelska sjukan genom att

dra barnen genom underligt växta träd. De foro mycket ti
till Ekers socken till en rönn eller oxel, som de drogo
barnen igenom. Även från våra grakter foro de så långt.

Jag har även hört, att de drogo barnungarna under
en torva, som spändes upp.

När i Emils hage i Berge by var en grop. Min svär-
mor sa alltid åt barnen, att i den gropen hämtade de
pojkar och flickor.

- - - - -

Sankt Olofs källa i Hardemo, se saml. 1923 sid. 7

Inskriften på tavlan har följande lydelse:

Du vandringsman, på vägen går,
Kom hit och drick, du svalka får.
Ty vattnet äger samma kraft,
Som i S:t Olofs tid det haft.

G. O.

- - - - -

Lantbrukaren Adolf Eriksson i Brändåsen, Hårdemo
omkr. 65 år meddelade:

B r ä n d å s e n

skall fordom ha hetat Lindåsen men brunnit mycket och
så fått sitt namn. När jag arbetar i min åker, hittar
jag strax vid landsvägen kol och svart jord och märken
efter husgrunden. Det är strax väster om landsvägen
mitt för mannbyggnaden.

S i s t a v a r g e n

i Hårdemo har jag hört blev skjuten av en Anders Petter
bonde i Hult. Han ska ha stått på förstubron, när han
sköt honom. (se sid 1).

T r e t o r p a r e .

Norr om Mossbytorp och på dess mark bodde tre tor-
pare, som alla hade var sitt särskilda öknamn. Den ene
hette "Patron Släjs" den andre "Brahusen," och den tredje

S k e n a r e - S v e n

va en, som gick omkring och tiggde. Det var lige smått med förståndet. "Han skente för en batting, äm fälk ba'n". Därav namnet. En gång vid Viby kyrka hade de honom att springa upp mitt ibland lerkärlen, som en gumma stod och sålde där efter gudstjänstens slut.

S k o g s r å.

En skräddare, som bodde här nära Brändåsen, hade en syster i St. Åhlberg. En gång, när han gick hem från besök hos henne mötte han ett så vackert fruntimmer. Han va lite upprymd och skrek: "Kom hit så så ska ja ta joffika på dej!" Då gav hon till ett gapskratt och försvann. Skräddaren var så sjuk, så han höll inte på att komma hem en gång.

"G r a v p l a s s".

På Vissboda mark i Lerbäcks socken vid landsvägen

sa de, att en människa ha blivit mördad. De, som foro
förbi det stället, satte alltid upp pinnar, där de
skrivit sina namn och var de voro hemma, på kullen.
Annars kunde det bli olycka.

- - - - -

F. lantbrukaren August Nyström, Handberga, Hardemo
(70 år) meddelade följande. (Han är från Lerbäcks socken,
men kom från många år sedan till Hardemo).

När man badade

satte man en kniv i vattenkanten vid stranden, ty då
kommer ont på en, när en badar. Användes hemma i Ler-
bäck, men har även hört det här i Hardemo.

Risbålet.

Post-Erker kallades en, som körde posten mellan
Hardemo och Lerbäcks kyrkor. Han bodde på södra Nyckel-
hults ägor i Lerbäcks En gång vart han överfallen av ett

par skälmar, slagen och fränrvad posten ett stycke norr om Viseboda i Lerbäck. Han var inte riktigt död och hörde, att en av banditerna tyckte, att de skulle slå honom i skallen med yxan. "Va tjänar då te" sa den andre. "Han ä ju död". Mördarna vart tagna sen. På den platsen kastade man upp risbål sen. Alla som gingo förbi måste kasta dit något annars gick det inte bra.

Litet söder om var det en gran vars rot växte underligt, så att det blev som en kulle. Där satte folk upp pinnar med sina namn på, men för vad vet jag inte. (jämf. sid.).

Ö k n a m n.

De som bodde i Länns socken kallade man "hankar". Det var, för att man förr gjorde mycket hank till gårdesgårdar och sålde.

O d ö p t b a r n.

I Lerbäck fick ett odöpt barn inte komma under bar himmel, om man inte stack en stålbit i lindorna. Annars kunde det bli "bärtbytebarn".

var det i skillnaden mellan Hardemo, Kumla o Lerbäcks socknar. Den siste, som avrättades där, var en gumma från Mörtsjö i Lerbäck. Hon hade tagit en grannkvinna av daga med gift blandat i "lingamos" (lingonsylt).

Kvinnans gubbe åt även men vart bara sjuk. Min far var utkallad att bilda spetsgård med, när gumman skulle mista huvudet. Han sade, att bödel var från Askersund, och han gick och väntade med sin bils, tills fångskjutsen kom.

Svartsjö är ett ställe söderut i Hallsbergs socken under Skogaholms går herrgård.

Där var det en gumma, som osade ihjäl sig. Så gjorde man ett rim, om dessa båda händelser.

Mörtsjö mae

å Svartsjö os.

T r o l l s k o t t

kunde botas med salt, som skjutits. Se, man la en blåmtott i en bytta eller annat kärl och sköt mot den med ett skott laddat med krut och salt.

109.
Saltet stannade i blånorna. Det gav man sen åt korna, när de fått trollekott.

E n s t o r e k .

Vid Norra Nyckelhult, där jag föddes stod en gammal ihålig ek. Det var ett hål på aidan, och där innanför var ett så stort rum, att min far använde det som koja åt fören, när de gingo på bete. Men eken började förfalla, och min far drog in skräp i den och tände på, så att den brann upp.

B j ö r n .

För en bonde, Nörden i Nyckelhult Lerbäcks socken, rev en björn en ko och grävde ned den i ett kärr, som ännu i dag kallas Björnkärret. För att få död på björnen gillrade de sex bössor, så att de skulle brinna av, när björnen ville riva reda på kon. Efter tre dagar gingo de tillbaka, och då stod björnen och fafnade om ett träd. Han var död.

En gubbe i Lerbäck sa, att ingen kunde skämma en bös-
sa, om man hade blod från ett nyss skjutet djur på ladd-
stocken och stack denna i pipan.

V a r g g å r d

där man fångade vargar fanns en säcken öster om Mo eller
Triphultsjön och öster om vägen till Triphult. Jag hör-
de om ett skall, när de fingo sex vargar. Det var stor
skall så att länsman var med. Många drevkarlar voro
uppbådade. En och annan hade bössa, varmed lösa skott
sköts för att skrämman in vargar i varggården. Skarpa
skott kunde ha skadat någon i drevet. (jämf. sid.)

- - - - -
- - - - -
- - - - -
- - - - -
- - - - -

LUNDS UNIVERSITETS

FOLKMINNESARKIV

sid.

Adelsherrar, sägner om	13,14
Al, sägner om	11
Avrättningsplats	67,86,104

B

Badning, sed vid	102
Barn	96,97
Barndop	97
Barnsjukdomar	98
Beck-eden (skomakare)	41
Bellman	79
Bortbytingar	26,103
Bo kyrka	76
Bröllops seder	27,33
Bystämmor	53
Bysägen	93

D

Djuren vid jul	16,90
Döda gå igen	61,96
De dödas julotta	17
Dödsvarsel	16,32,68

E

Ek, stor	105
----------	-----

108
112

Engelbrekt	12
F	
Fogdekärret i H.	37
Folkdräkt	91
G	
Galgspikar	87
Gengångare	61
Godegårdskyrka i Östergötland	12
Gårdar, uppgift om	49,50
Göken	83
H	
Hardemo kyrka	5,63,64
Hår, trolle med	8
Hästar	7,17,45,47
J	
Julseder jämför Stjärngång.	15,17,47,90,96
Jättar	5,32,63,67
Jättesten	62
K	
Kloka gummor	58,80
Krig	74,75,77
Krig, visor om	74,91
Kumla skomakare	11

Kungliga personer	13, 75, 93, 94
Kungsgård	50, 73
Kvacksalvare	55, 56, 60, 87
Kyrksägner	5, 9, 12, 32, 52, 63, 64, 76
Kyrkklockor	33
Källor	6, 7, 13, 14, 52, 54, 58

L

Lantmätare	33
Lik	33
Lucia	15, 82, 95
Lyktgubbar	13
Lyse	51, 89

M

Majeld	23, 81
1:e maj	85
Majestätsförbrytare	93
Maran	40
Matreda	83, 84
Midsommar jämf: källor.	6, 85
Militära folkminnen jämf: krig.	71
Mosås kyrka	12

Ny och nedan	61
Nödår	47
O	
Oden	76
Odöpt barn	26, 103
Offerkast	66, 101
Ordspråk	81
Ortnamnssåger	9, 11, 52, 64, 72, 92, 93, 100, 102
Orm i tröskel	43
Otur	25, 43, 89
P	
Platssåger	35, 37, 38, 77
Prästsåger	10, 76
Puke	72
Påskseder	61, 78
R	
Rackaren	23, 86
Ramunder	73
Rågångsten	37
Råttor, säga upp	24
S	
Sankt Olof	5, 6, 24, 63, 99

Sigfrids källa	7
Sjukdomsträd	9, 11, 44
Självspillingar	87
Skator	25, 43, 89
Skogsrå	9, 25, 26, 32, 51, 57, 66, 101
Skomakare	11
Slaktseder	88
Stenar, sägner om	37, 62
Stene brunn	13
Stjärngång vid jul	17, 22, 46, 51, 56, 60, 71, 90
Spinning	23
Spöken	42, 51, 89
Stogubbe vid trösk	31
Superi, blå låge i halsen	67

T

Tandverk i träd	9
Tallar, sägner om	11, 44, 80, 81
Tiggaregubbar	47, 64
Tomtar	34, 38
Tranan	83
Troll	8, 32
Troll, skydd mot	34
Trolla	9, 79, 106

Trollskott	80,104
Trollsmör	79
Träd med sjukdom i	9,11,44
Tröskning	31
Tuppe	90
Tur, att få jämf: otur.	43

V

Vargar	34,39,53,65,100,106
Vatten i häla, mot sjukdom	25
Varsel	16,32,68
Viby kyrka	9,52,64
Visor	41,68-70,73,74,91
Vårfrudagen	85
Vårtor, medel mot	25
Väderleksmärken	40,61,82,85
Väta i sängen	89

Å

Åskvigg	42
---------	----

Ö

Öknamn på sockeninnevänare	10,35,45,54,76,77,103
Öknamn på enskilda	40,44,47,64,100,101